

สัปดาห์ที่ 5

มนุษย์กับการศึกษาและ
ความก้าวหน้าทางวิทยาการ

บรรยายโดย

อาจารย์ ดร. พัฒนา กิติอาษา

สาขาวิชาศึกษาทั่วไป

สำนักวิชาเทคโนโลยีสังคม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

1 กรกฎาคม 2545; 13.00-16.00 น.

1. บทนำ

“...มนุษย์ใช้เวลาประมาณ 475,000 ปีจึงจะเดินทางมาถึงยุคปฏิวัติเกษตรกรรม [25,000 ปีที่แล้ว] ...มนุษย์ใช้เวลาอีกประมาณ 25,000 ปี [ครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 18] จึงก้าวมาถึงยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม แต่มนุษย์ใช้เวลาประมาณ 150 ล่วงมาถึงยุคอวกาศ...” (Frankel, Charles, 1958 cited in Kerber and

Smith 1962: 12-15)

“เรามีชีวิตอยู่ในโลกใบหนึ่ง ซึ่งมีกฎพื้นฐาน
ข้อหนึ่งที่บอกว่า คุณจะมีรายได้มากน้อยแค่ไหน
ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ได้เล่าเรียนมา” (คำปราศรัยหาเสียง
ของอดีตประธานาธิบดีบิล คลินตันของสหรัฐ
อเมริกาใน พ.ศ. 2539)

“We live in a world where what you earn depends on what you learn” (President Bill Clinton, 1996,
during his second television debate with George Bush and Ross Perot) (Spring 1994:21)

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

2. การศึกษาคืออะไร

2.1 Dewey (1934) ให้คำจำกัดความว่า “การศึกษาคือ กระบวนการพัฒนา หรือกระบวนการเจริญเติบโต” ([Education]...is a process of development, of growth)

การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นและดำเนินไปในชีวิตมนุษย์

ชีวิตไม่ใช่สิ่งของที่ถูกรอกแบบมาให้จำกัดตายตัว หยุดหนึ่ง หรือสมบูรณ์พร้อมมาตั้งแต่แรกเกิด

โดยธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้จำนวนมากแฝงเร้นอยู่ในตัว ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับมนุษย์เองที่จะบ่มเพาะ เรียนรู้ และพัฒนา ศักยภาพดังกล่าวให้บังเกิดดอกผล (Dewey 1934 cited in Gillett 1969:195-203)

2.2 Mead นำเสนอว่า “ในความหมายที่กว้างที่สุด การศึกษาคือกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เป็นวิถีทางที่ทารกแรกเกิด ซึ่งแต่ละคนเกิดมาด้วยศักยภาพในการเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่กว่าบรรดาสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทั้งปวง ถูกอบรมบ่มเพาะแล้วเปลี่ยนให้ป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ในวัฒนธรรม

ธรรมนูญเฉพาะแห่ง” (cited in Gillett
1969:1)

2.3 การศึกษา หมายถึง “กระบวนการเรียนรู้
เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดย
การถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบ
สานวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าว
หน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจาก
การจัดสภาพแวดล้อมทางสังคม การเรียนรู้และ
ปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
ตลอดชีวิต” (พ.ร.บ การศึกษาแห่งชาติ 2542)

3. ความสำคัญของการศึกษา

3.1 การศึกษาเป็นกระบวนการทางวัฒนธรรม

3.2 การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สังคมมนุษย์ใดๆ
สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการอบรมสั่งสอนและสืบทอด
ความรู้ ทักษะ ทัศนคติและค่านิยมที่จำเป็นและ
เป็นที่ต้องการของสังคม

3.3 การศึกษาเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการถ่าย
ทอดวัฒนธรรมและการสร้างบุคลิกภาพ หรือ
เปลี่ยนแปลงแผนพฤติกรรมให้เป็นไปในทิศทางที่
สังคมยอมรับ

3.4 การศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทั้งสังคม และปัจเจกบุคคล (cited in Millett 1969:2)

4. รูปแบบของการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

4.1 การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล...

4.2 การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล...

4.3 การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสโดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ (พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, มาตรา 15)

5. เป้าหมายของการศึกษาในโลกสมัยใหม่

5.1 เป้าหมายทางการเมือง

“เป้าหมายทางการเมืองที่สำคัญที่สุดของการศึกษาหรือระบบโรงเรียนของรัฐบาลคือ

1. ให้การศึกษาแก่พลเมือง
2. เตรียมความพร้อมให้ผู้นำทางการเมืองใน

อนาคต

3. สร้างฉันทานุมัติทางการเมือง
4. รักษาคุณอำนาจทางการเมือง
5. ให้การศึกษาอบรมเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับประชาชนในทางการเมือง

“The most important political goals of public schooling are educating citizens, selecting future political leaders, creating a political consensus, maintaining political power, and socializing individual for political systems” (Spring 1994:7)

5.2 เป้าหมายทางสังคม

“เป้าหมายหลักทางสังคมของระบบการศึกษา
ได้แก่

1. การควบคุมทางสังคม
2. ปรับปรุงคุณภาพชีวิต
3. ลดความตึงเครียดทางสังคมที่มีต้นเหตุมา
จากความอยุติธรรมทางเศรษฐกิจ

“The major social purposes of education are social control, improving social conditions, and reducing social tensions caused by economic inequalities” (Spring 1994:12)

5.3 เป้าหมายทางเศรษฐกิจ

การศึกษาช่วยเพิ่มพูนความมั่นคงทาง

เศรษฐกิจแก่ประเทศชาติและช่วยสร้างความ

เจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

การศึกษามีส่วนช่วยพัฒนาเศรษฐกิจได้ 2 วิธี
ที่สำคัญ

1. ให้การศึกษอบรมและเตรียมความพร้อม
แก่คนงานในอนาคตของระบบอุตสาหกรรม
เตรียมกำลังคนให้พร้อมด้วยทักษะ ความรู้และ
ประสบการณ์สำหรับองค์กรทางสังคมที่ซับซ้อน

2. คัดสรร ฝึกทักษะและความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เฉพาะวิชาชีพสำหรับว่าที่คนงานในอนาคต

“The most important arguments given for the support of public schooling are that education increases national wealth and advances technological development. The contribution of the school to economic growth can occur in two distinct ways. One is the socialization of the future worker into the modern organization of industry... The second way the school might help economic growth is through the sorting and training of the labor force...” (Spring 1994:18).

6. ประวัติศาสตร์การศึกษาของมวลมนุษยชาติ

การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอดความรู้ และอบรมสั่งสอนทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย โดยมีจุดเริ่มต้นที่ครอบครัว ญาติพี่น้อง ชนเผ่า และองค์กรหรือสถาบันทางสังคมที่ซับซ้อนมากขึ้นตามยุคตามสมัย

การศึกษา~~เป็น~~เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ทุกด้าน
ที่เกี่ยวข้อง~~กับ~~กับชีวิตของมนุษย์และสังคม เช่น
เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง กฎหมาย ศาสนา
การช่าง ฯลฯ

ประวัติศาสตร์การศึกษาในที่นี้จะเน้นความ
สำคัญของการศึกษาในระบบโรงเรียนมากเป็น
พิเศษ

6.1 โรงเรียนแห่งแรกของโลกของชนชาติ สุเมเรียน (Sumerian)

ชนชาติสุเมเรียนเป็นชนชาติแรกที่ประดิษฐ์
ภาษาเขียนที่เรียกว่า ตัวอักษรคูนiform หรือ
อักษรลิ่ม (the cuneiform system of writing)
เมื่อประมาณ 5,000 ปีมาแล้ว

อักษรคูนiformมีชรูปร่างและภาษาเขียนที่
เทียบได้กับตำราเรียนเกี่ยวกับเศรษฐกิจและการ
ปกครอง

นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ตำราเรียนดัง
กล่าวมีมานานกว่า 4,500 ปีแล้ว และชนชาตินี้มี
ระบบโรงเรียนเพื่อฝึกกำลังคนให้มีความรู้และ
ทักษะในทางเศรษฐกิจและการปกครอง (Kramer
1956 cited in Millett 1969:10-14)

6.2 “คำสอนของอะเมเนมอพ” (The Teaching of Amenemeope) ของอาณาจักร อียิปต์โบราณ (c. 1300 B.C หรือ 4,500 ปีที่แล้ว)

“จุดเริ่มต้นของการสอนเรื่องคนเราควรจะใช้ชีวิตอย่างไรจึงจะมีชีวิตที่สมบูรณ์และมีความสุข
รับฟังความเห็นของผู้อาวุโส
ปกครองด้วยเมตตาธรรม...
ชี้นำทางชีวิตที่ชอบ
สร้างความมั่นคงให้ผู้ที่ปกครอง
สร้างความสุขสบายใจให้เขา
ชี้นำเขาให้ห่างไกลจากความชั่วร้ายทั้งปวง...
รับฟังสิ่งที่ได้ยินมา

คิดวิเคราะห์ด้วยวิจารณญาณ

เอาใจใส่ดูแล อย่าทอดทิ้งเขา...” (cited in

Millett 1969:5-6)

6.3 ภูมิปัญญาของชาวบาบิโลเนียน

(Babylonian Counsels of Wisdom)—ประมาณ

3,000-3,500 ปีที่แล้ว

“อย่าได้ขึ้นโรงขึ้นศาลบ่อยครั้ง

อย่าได้เข้าไปข้องแวะกับที่มีคดีความหรือข้อ

พิพาท เพราะท่านอาจจะต้องเป็นผู้ถูกสอบปาก

คำ แล้วต้องเป็นพยานในชั้นศาล ในที่สุดก็ต้องเข้า

ไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางยุติธรรม ทั้งๆ ที่ตัวเองไม่เกี่ยวข้องด้วยเลย...

อย่าตอบแทนคนที่มีข้อขัดแย้งกับท่านด้วยความอาฆาตพยาบาท จงมีเมตตาแก่คนเหล่านั้น...”

6.4 คัมภีร์อุปนิษัตของอินเดีย

“ลูกศิษย์ถามขึ้นว่า อะไรหนอที่เป็นต้นเหตุให้ข้าพเจ้าต้องคิด อะไรที่ใช้ชีวิตของข้าพเจ้าเริ่มขึ้น อะไรที่ทำให้ข้าพเจ้าขยับลิ้นพูดจาออกมา อะไรที่พระเจ้าได้เปิดหูเปิดตาของข้าพเจ้าให้ได้เห็นและได้ยิน

อาจารย์ตอบว่า ทุกอย่างสถิตย์อยู่ในชีวิตทั้งนั้น ได้ยินเพราะเราใช้หู คิดเพราะเราใช้จิต พุดเพราะเราใช้ลิ้น เห็นเพราะเราใช้ตา วิญญาณไม่ควรรยึดติดผัสสะเหล่านั้น ฟังก้าวข้ามความหมายเหล่านั้น เพื่อไปให้ถึงชีวิตนิรันดร์...”

6.5 การศึกษาในยุคกรีกและโรมัน

6.5.1 ชนชาติกรีกเป็นต้นกำเนิดความคิดในวิทยาการเกี่ยวกับศิลปะ วรรณคดี ปรัชญา วิทยาศาสตร์และรัฐศาสตร์ให้ความสำคัญกับ “มนุษยนิยม” (humanism)

6.5.2 ประชาธิปไตยโรมันยุคแรกเอาวิทยาการของกรีกมาใช้และให้กำเนิดความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับกฎหมาย รัฐ และวิศวกรรมศาสตร์

6.5.3 ในสมัย Homer (c. 800 B.C.) ยังไม่มีการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่เป้าหมายของการอบรมสั่งสอนลูกหลาน คือการให้ทักษะและความรู้ความสามารถเพื่อสร้างความอยู่ดีกินดีในสังคม

6.5.4 ในสมัยของ Sparta พ่อแม่ไม่สามารถ
ให้การอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวได้ตาม
อำเภอใจ แต่ต้องเป็นไปตามความต้องการของรัฐ
เพื่อประโยชน์ของรัฐ

6.5.5 ในสมัยกรีก การปกครองแบบนครรัฐได้
ชื่อว่าเป็นต้นแบบของประชาธิปไตยสมัยใหม่ พ่อ
แม่เลี้ยงดูลูกได้ตามรูปแบบการศึกษาที่ตนเอง
ต้องการ แต่เน้นความรับผิดชอบต่อสังคมส่วน
รวม เมื่ออายุครบ 20 ปี ต้องเข้ารับการเกณฑ์
ทหารรับใช้สังคมต่อไป

6.5.6 โสเครตีส (469-347 B.C.) นำเสนอความคิดว่า การศึกษาในระบบของศาสตร์ทุกแขนงเป็นเรื่องของการจำ (recollection) ครูต้องเน้นการสอนแบบสนทนาตอบโต้กับนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้แตกฉาน ที่สำคัญ ทั้งผู้ชายและผู้หญิงต้องได้รับการศึกษาแบบเดียวกัน

6.5.7 เปลโต้ (427-347 B.C.) ลูกศิษย์ของโสเครตีส ยึดมั่นในหลักการสอนเพื่อให้จำเหมือนอาจารย์ แต่ได้นำเสนอเพิ่มเติมว่า ความรู้ควรจะเป็นเรื่องของความคิดนามธรรมและมีระบบ เฉพาะนักปรัชญาเท่านั้นจึงจะมีความสามารถใน

การตั้งเคราะห์องค์ความรู้ทางนามธรรมจากข้อ
เท็จจริงที่^{รูปธรรม}ยุ่งเหยิง

การศึกษาควรสร้างคุณสมบัติที่พึงปรารถนา
3 ประการแก่นมนุษย์ ได้แก่ เหตุผล (reason) จิต
วิญญาณ (spirit or will) และความอยากรู้อยาก
เห็น (appetite)

การศึกษาเป็นกระบวนการในการจัดลำดับ
ความสูงต่ำและหน้าที่ของแต่ละคนในสังคม

การศึกษาต้องช่วยให้ปัจเจกบุคคลได้บรรลุ
ความสุขสมบูรณ์ส่วนตัว และความมั่งคั่งมั่นคง
ของรัฐโดยรวม

6.5.8 อริสโตเติล (384-322 B.C.) นำเสนอว่า การศึกษาต้องผลิตคนดีและพลเมืองที่ดีให้กับ สังคม

เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาคือ การช่วยให้
แต่ละคนได้บรรลุความสุขสมบูรณ์ในชีวิตให้มาก
ที่สุด โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาศักย
ภาพ และการควบคุมตัวเองภายใต้กรอบและกฎ
เกณฑ์ของเหตุผล

ความสุขสมบูรณ์แห่งชีวิตที่เป็นปลายทาง
ของทุกคนกิจกรรมทั้งทางกายและทางจิต
วิญญานที่เป็นไปเพื่อความเป็นเลิศทุกด้าน (cited
in Millett 1969:26-28)

7. เป้าหมายการศึกษาแห่งชาติ

ของสหรัฐอเมริกาใน ค.ศ. 2000

ประกอบด้วยเป้าหมายสำคัญ 6 ประการ

1. เด็กทุกคนเริ่มเข้าโรงเรียนด้วยความพร้อมในการเรียนรู้
2. อัตราการเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาจะต้องสูงถึงอย่างน้อย 90 เปอร์เซ็นต์
3. นักเรียนจะต้องมีความรู้ความสามารถอย่างเพียงพอในรายวิชาที่สำคัญ
4. นักเรียนของสหรัฐอเมริกาคงต้องประสบความสำเร็จเป็นที่หนึ่งในโลกในรายวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์

5. ผู้ใหญ่ในวัยแรงงานทุกคนต้องรู้หนังสือ
และมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการแข่งขันในทาง
เศรษฐกิจ

6. โรงเรียนจะต้องปลอดยาเสพติดและการใช้
ความรุนแรง

“The six goals originally agreed upon by the National Governors’ Association are: (1) All children will start school ready to learn; (2) high school graduation rate will be at least 90 percent; (3) students will demonstrate competence in critical subjects; (4) U.S. students will be the first in the world in mathematics and science achievement; (5) every adult will be literate and have skills to compete in the economy; (6) school will be free of drug and violence” (Spring 1994:22)

8. เป้าหมายทางการศึกษาของประเทศไทย

ใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อ
พัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย
จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริย
ธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่
ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูก
ฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปก
ครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์
ทรงเป็นประมุข

รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ
ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรี
ของความเป็นมนุษย์

รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ
ชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะวัฒนธรรมของ
ชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย
และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี

มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักฟัง
ตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้
ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

9. บทสรุป: ทำไมการศึกษาจึงมีความจำเป็น
สำหรับมนุษย์และสังคม

9.1 การศึกษาคือชีวิต การศึกษาทำให้มนุษย์
แตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่น และการศึกษาทำให้
คนมีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

9.2 ผลิต สังคม และถ่ายทอดองค์ความรู้และ
ทักษะทุกอย่างที่จำเป็นต่อความอยู่รอดและ
ความเจริญก้าวหน้าของสังคมมนุษย์

9.3 การศึกษาตอบสนองเป้าหมายทางการ เมือง เศรษฐกิจ และสังคม

9.4 การศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญของอารย ธรรมมนุษย์

Reference Cited

Dwey, John. "The Need for a Philosophy of Education." In *Readings in the History of Education*, pp. 195-203. Margaret Gillett, ed. Toronto: McGraw-Hill Company of Canada Limited, 1969.

Frankel, Charles. "Third Great Revolution of Mankind." In *Educational Issues in a Changing Society*, pp. 12-15. August Kerber and Wilfred, eds. Detroit: Wayne State University, 1962.

Kramer, Samuel Noak. "The First School." In *Readings in the History of Education*, pp. 10-14. Margaret Gillett, ed. Toronto: McGraw-Hill Company of Canada Limited, 1969.

Spring, Joel. *American Education*. Sixth Edition. New York: McGraw-Hill, 1994.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี, 2542.